

KORXONALARDA SHTATLAR JADVALI TUSHUNCHASI, UNI TUZISH TARKIBI VA AXAMIYATI.

Maxkamova Nilufar Karimjonova
Toshkent davlat yuridik universiteti
Mehnat huquq magistranti

Annotasiya: “Xodimlar soni (shtati) qisqarishi”, “Ish xususiyatining o'zgarishi” tushunchalari, ish beruvchining tashabbusi bilan mehnat shartnomasi bekor qilinganda xodimning huquqlarini himoya qilish mexanizmlarining samarasizligi, ishdan bo'shatishni huquqiy tartibga solish va xodim va ish beruvchining real ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlari o'rtasidagi nomuvofiqlik tanlovni belgilab, mehnatini tashkil etishning tartibi va o'ziga xos jihatlarni o'rganishga bag'ishlangan. Ushbu maqolada, xorijiy davlatlarning qonunchiligida ish beruvchi bilan xodimlarning mehnatini tartibga solish bo'yicha yondashuvlar o'rganiladi, fikr va mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zlar: Korxonalar, shtatlar, tarkib, xodim, jadval, shartnoma, mehnat, ish beruvchi.

Abstract: *The study focuses on the concepts of "reduction in the number of employees (state)," "change in the nature of work," "ineffective protection of employee rights when the employment contract is terminated at the employer's initiative," "legal regulation of dismissal," and "inconsistency between the employee and the real socio-economic needs of the employer." In this article, foreign country techniques to regulating employee work with the employer are examined, and opinions and comments are offered.*

Keywords: *Enterprise, States, content, employee, schedule, contract, employment, employer.*

Аннотация: понятия “сокращение численности работников (штата)”, “изменение характера работы”, неэффективность защиты прав работника при расторжении трудового договора по инициативе работодателя, правовое регулирование увольнения и несоответствие между исследованием в данной статье посвящены работник и реальные социально-экономические потребности работодателя, изучаются подходы к регулированию труда работника с работодателем в законодательстве зарубежных стран, высказываются мнения и комментарии.

Ключевые слова: *Предприятие, штаты, содержание, работник, график, контракт, занятость, работодатель.*

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning mehnat qilish huquqi asosiy ijtimoiy huquqlaridan biri ekanligi mustahkamlangan. Bugungi kunda tez-tez sodir bo'ladigan tashkiliy o'zgarishlar xodimlarning manfaatlariga ta'sir qiladi va mehnat qonunchiligida nazarda tutilgan barcha kafolatlarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak.⁴⁴ Korxonaning tuzilmasi, shtat jadvali, xodimlar sonini qisqartirish to'g'risidagi qaror ish

⁴⁴ O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. T. «Adolat» 2014 y.

beruvchining vakolatiga kiradi, u xodimlarning soni yoki shtatlari qisqarishi munosabati bilan xodimlar bilan tuzilgan mehnat shartnomalarini bekor qilish huquqiga ega. Qisqartirish deganda tegishli lavozimlar uchun bir yoki bir nechta shtat birliklarining belgilangan tartibda tugatilishi tushuniladi. Xodimlarni qisqartirish, bo'sh ish o'rinlarini bekor qilish orqali ham amalga oshirilishi mumkin.

Xodimlar sonining qisqarishi bilan tegishli kasb, mutaxassislik, lavozimdagi xodimlarning umumiy soni kamayadi, ammo ushbu kasb, mutaxassislik, lavozimning o'zi (kamaytirilgan sonda) saqlanib qolishi shartdir. Shunday qilib, qisqartirish va qisqarish o'rtasidagi asosiy farq shundaki, qisqartirish bilan xodimlar soni kamaymasligi mumkin, chunki ish beruvchi shtat jadvaliga yangi lavozimlarni kiritish va (yoki) bekor qilinganlar o'rniga yangi tarkibiy bo'linmalarni shakllantirish huquqiga ega. Ya'ni, xodimlarning qisqarishi bilan tashkilot tuzilmasi xodimlarning umumiy sonini saqlab qolgan holda alohida lavozimlarni bekor qilish va ularning o'rniga yangilarini kiritish bilan o'zgarishi mumkin. Korxonada qisqartirish faktini tasdiqlovchi asosiy dalil shtatlar jadvalidir. Ushbu hujjatga o'zgartirishlar kiritish ishdan bo'shatilgan xodim egallagan shtat birligini aniq qisqartirishning qonuniy faktidir.⁴⁵ Xodimni shtat birligining qisqarishi munosabati bilan ishdan bo'shatish to'g'risida ogohlantirish vaqtida shtat jadvalini qisqartirish va o'zgartirish masalasi hal qilinishi kerak.

Asosiy qism. Yangi shtat jadvali ish beruvchining buyrug'i bilan qisqartirilgan lavozimlar to'xtatilgan kundan kechiktirmay kiritiladi. Shu bilan birga, ishdan bo'shatish yoki xodimlarni qisqartirishning qonuniyligi to'g'risida qaror qabul qilishda shtat jadvalini yangi tahrirda tasdiqlash to'g'risidagi buyruq emas, balki xodimlarni qisqartirish va xodimlarni ishdan bo'shatishning keyingi tartibiga rioya qilish to'g'risidagi buyruq yuridik ahamiyatga ega. Shuni ta'kidlash kerakki, Oliy sudlarning e'tiborini bir necha bor ishdan bo'shatish to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqishda, birinchi navbatda, xodimlarning haqiqiy qisqarishi sodir bo'lganligini diqqat bilan tekshirish kerakligiga qaratgan. Agar ish joyini haqiqiy qisqartirish fakti sudda isbotlanmagan bo'lsa, shu asosda ishdan bo'shatish qonuniy deb tan olinmaydi.

Adabiyotlar va manbalar tahlili. O'zbekiston Respublikasi moliya vazirining 2014 yil 14 noyabrdagi 74 son buyrug'i asosida tasdiqlangan "Byudjet tashkilotlari va byudjet mablag'lari oluvchilarning xarajatlar smetasi va shtat jadvallarini tuzish, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibi to'g'risida"gi Nizomga asosan O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksiga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjetidan moliyalashtiriladigan byudjet tashkiloti va byudjet mablag'lari oluvchilarning xarajatlar smetasi va shtat jadvallarini, daromadlar va xarajatlar smetalarini, vaqtinchalik xarajatlar smetalarini, shuningdek byudjet mablag'larini taqsimlovchilarning va markazlashtirilgan moliya-buxgalteriya xizmatlarining jamlanma xarajatlar smetasi hamda shtat jadvallarini tuzish, tasdiqlash va ro'yxatdan o'tkazish tartibini belgilaydi.

Byudjet tashkiloti va byudjet mablag'lari oluvchilarning O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti hisobidan xarajatlari byudjetdan ajratiladigan mablag'lar doirasida va ularning xarajatlar smetalarida ko'rsatilgan maqsadlarda amalga oshiriladi. Byudjet tashkilotlari

⁴⁵ O'zbekiston Respublikasining «Mehnat kodeksi». T. «Adolat» 2014 y.

xarajatlarni qoplash uchun byudjetdan ajratiladigan mablag'lardan tashqari boshqa daromad manbalari mavjud bo'lganda, mazkur ko'rsatilgan mablag'lar bo'yicha ham daromadlar va xarajatlar smetalarini tuzadi. Byudjet tashkilotlari va byudjet mablag'lari oluvchilar xarajatlar smetalarini, daromadlar va xarajatlar smetalarini, shuningdek shtat jadvallarini normativ-huquqiy hujjatlar asosida mustaqil ravishda tuzadilar. Umumta'lim maktablari, maktabgacha ta'lim muassasalari va tibbiyot muassasalarining xarajatlar smetalari, daromadlar va xarajatlar smetalari hamda shtat jadvallari markazlashtirilgan moliya-buxgalteriya xizmatlari tomonidan tuziladi, ro'yxatga olinadi, shuningdek tegishli jamlanma smetalariga va shtat jadvallariga umumlashtiriladi.

Byudjet tashkilotining shtat jadvalida va markazlashtirilgan moliya-buxgalteriya xizmatining jamlanma shtat jadvalida mehnatga haq to'lash shartlarida nazarda tutilgan, bir yilga hisob-kitob qilingan ustamalar to'lashga, qo'shimcha haq to'lash va xodimlarni moddiy rag'batlantirishga yo'naltiriladigan mehnatga haq to'lash jamg'armasi alohida satrda ko'rsatiladi, masalan:

1. qonunchilik hujjatlariga muvofiq shakllantiriladigan Byudjet tashkilotlari va muassasalarini moddiy rag'batlantirish maxsus jamg'armasi (tibbiyot muassasalari, barcha tipdagi umumta'lim maktablari va o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari bundan mustasno);

2. mukofotlash, moddiy yordam ko'rsatish, ko'p yillik mehnati uchun bir martalik rag'batlantirish uchun mehnatga haq to'lash jamg'armasi;

3. ko'p yillik mehnati va maxsus unvonlarga (malaka darajasi, darajali unvon, diplomatik martaba va boshqalar) oylik ustamalar va qo'shimcha haq to'lashni belgilash uchun mehnatga haq to'lash jamg'armasi;

4. mehnat ta'tilidagi shaxslarning o'rnini bosuvchi xodimlarning mehnatiga haq to'lash uchun mehnatga haq to'lash jamg'armasi;

5. Umumta'lim, o'rta-maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarining direktor jamg'armasi va boshqalar.

Byudjet tashkilotining shtat jadvalini va markazlashtirilgan moliya-buxgalteriya xizmatining jamlanma shtat jadvalini tasdiqlash joriy moliya yilining 10 martidan kechiktirmay amalga oshiriladi. Bunda, byudjet mablag'larini taqsimlovchi bo'ysunuvidagi byudjet tashkilotlari shtat jadvallarini byudjet mablag'larini taqsimlovchi tomonidan belgilangan, biroq joriy moliya yilining 10 martidan kechiktirmay tasdiqlaydi.

Xarajatlar smetasi, daromadlar va xarajatlar smetasi va shtat jadvallari ro'yxatga olinganligi to'g'risidagi shtamp bilan:

7. birinchi nusxasi – tegishli byudjet tashkiloti yoki byudjet mablag'lari oluvchiga qaytiriladi;

8. ikkinchi nusxasi – har bir byudjet tashkiloti yoki byudjet mablag'lari oluvchilar uchun alohida papkalarda byudjet mablag'larini taqsimlovchining tegishli moliya-iqtisod bo'linmalarida saqlanadi;

9. uchinchi nusxasi – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga byudjet mablag'larini taqsimlovchining jamlanma xarajatlar smetasi, jamlanma daromadlar va xarajatlar smetasi va shtat jadvallari bilan birgalikda taqdim qilinadi.

Xodimlar jadvali - bu tashkilot tuzilishini aks ettiruvchi tashkiliy va ma'muriy hujjat. Unda lavozimlarning to'liq ro'yxati, ularning soni va ish haqi miqdori va ushbu tashkilotda ma'lum lavozimga nisbatan mavjud bo'lgan turli xil bonuslar va nafaqalar ko'rsatilgan. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, shtat jadvali bu korxonada tuzilishini aniq aks ettiruvchi tashkilot ichidagi me'yoriy hujjat bo'lib, unga korxonada bo'linmalari ro'yxati, lavozim nomlari, shtatdagi ishchilar soni, barcha lavozim maoshlari hajmi, qo'shimcha to'lovlar va nafaqalar miqdori, shuningdek oylik ish haqi fondini o'z ichiga oladi.⁴⁶ Xodimlar jadvali tashkilotning mahalliy normativ hujjati bilan tasdiqlangan. Binobarin, uning mavjudligi yoki yo'qligi va mazmuni faqat ish beruvchining xohishiga bog'liq. Xodimlar jadvalini tuzish va tasdiqlash majburiyati faqat ish beruvchiga tegishli. Shu bilan birga, shtat jadvalining mavjudligi yoki yo'qligi, shuningdek, ish beruvchi va ishchi o'rtasida o'zaro kelishuv asosida tuzilgan mehnat shartnomasiga mos kelmasligi, xodimning o'z mehnat huquqlaridan foydalanishiga to'sqinlik qila olmaydi. Xodimlar jadvalini tuzish va tasdiqlash majburiyatini ish beruvchining bajarmaganligi ish beruvchi va ishchi tomonidan tuzilgan mehnat shartnomasi shartlariga ta'sir qilmaydi. Shunday qilib, ma'lum bir lavozim, mutaxassislik yoki kasbni ko'rsatadigan mehnat shartnomasi faqat ish beruvchining shtat jadvaliga ega emasligi asosida tuzilgan deb hisoblanmaydi.⁴⁷ Xodim bunday mehnat shartnomasida nazarda tutilgan mehnat funksiyasini bajaradi. Ba'zida xodimlar mavjud shtat jadvalida nazarda tutilmagan lavozimlarga jalb qilinadi. Xodimlar jadvali va mehnat shartnomasi o'rtasidagi ziddiyat, ikkinchisining foydasiga hech bo'lmaganda ushbu xodimga nisbatan hal qilinishi kerak. Xodim mehnat shartnomasida ko'rsatilgan lavozim, mutaxassislik yoki kasb uchun qabul qilingan hisoblanadi. Xodimlar jadvalining etishmasligi ba'zi muammolarga olib kelishi mumkin. Xodimlar jadvali bo'lmagan ish beruvchi xodimlar sonini yoki shtatini qisqartirish imkoniyatidan mahrum. Aniqrog'i, ish beruvchi xodimlar sonini yoki shtatini qisqartirishi mumkin, ammo nizo yuzaga kelganda u o'z harakatlarining qonuniyligini hujjatlashtira olmaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Byudjet tashkiloti va byudjet mablag'lari oluvchilarning O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti hisobidan xarajatlari byudjetdan ajratiladigan mablag'lar doirasida va ularning xarajatlar smetalarida ko'rsatilgan maqsadlarda amalga oshiriladi. Byudjet tashkilotlari xarajatlarni qoplash uchun byudjetdan ajratiladigan mablag'lardan tashqari boshqa daromad manbalari mavjud bo'lganda, mazkur ko'rsatilgan mablag'lar bo'yicha ham daromadlar va xarajatlar smetalarini tuzadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. T. «Adolat» 2014 y.
- O'zbekiston Respublikasining «Mehnat kodeksi». T. «Adolat» 2014 y.
- O'zbekiston Respublikasining Mehnat huquqi. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik.

⁴⁶ Tursunov Y.T. «Mehnat huquqi». Darslik. T. «Moliya» 2002 y.

⁴⁷ A.A.Inoyatov. –T. «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» 2002 y.

- A.A.Inoyatov. -T. «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» 2002 y.
- Tursunov Y. «Mehnat huquqi» o`quv qo`llanmasi. T. «Moliya» 1999
- Tursunov Y.T. , Usmonova M.A. «Mehnat huquqi» o`quv qo`llanma. T. «Moliya» 2001
- Tursunov Y.T. «Mehnat huquqi». Darslik. T. «Moliya» 2002 y.